

Мотрич В. А.

аспірант Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського, df08100323@tnu.edu.ua,
ORCID 0009-0008-9798-6334

Харченко О. А.

аспірант Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського, df28101723@tnu.edu.ua,
0009-0007-2881-462X

ВПЛИВ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА РОЗВИТОК РЕГІОНІВ

Встановлено, що основними фінансовими джерелами економічного розвитку регіонів в даний час є податкові надходження і бюджетні перерахування. Вказані обставини призводять до необхідності суттєвого підвищення якості регіонального управління податково-бюджетними відносинами.

Визначено, що практично повне встановлення всіх істотних елементів податків, що беруть участь у формуванні регіональних бюджетів, на державному рівні – без права їх адаптації до економічних особливостей конкретних регіонів – призводить до ряду негативних наслідків: ігноруються об'єктивно існуючі та рівні економічного розвитку регіонів; суттєво знижується ефективність оподаткування; на регіональному рівні практично відсутні стимули для розширення податкової бази та ін.

Реалізація стратегічних і середньострокових завдань розвитку України неминуче супроводжуватиметься значним посиленням ролі податкових доходів, яким у найближчій перспективі доведеться багато в чому визначати темпи соціально-економічного розвитку регіонів. У цих умовах будь-яке рішення, прийняте в області регулювання наполегливих відносин на державному або нижчому рівні влади, повинно бути ефективним. Особливо це стосується рішень, що приймаються з приводу встановлення самих податків, таких, як: вибір переліку стягуваних податків і зборів; визначення суттєвих елементів податку (особливо податкової бази та податкової ставки); вибір нижнього рівня влади, що остаточно встановлює суттєві проблеми податку, наводячи їх у найбільш повну відповідність із економічними та соціальними особливостями різних регіонів; визначення ефективного об'єму коригувань елементів податку, що по суті є компромісом між збереженням єдиного податкового простору на всій території України та повною адаптацією податкової системи країни до соціально-економічних особливостей регіонів.

Розроблені та обґрунтовані основні критерії та обмеження. Насамперед як база для мікроекономічної та макроекономічної оцінки повинен використовуватися якісний показник, що визначається шляхом комплексної оцінки зміни фінансового стану суб'єкта господарювання. Обґрунтуванням такого вибору може бути той факт, що був невід'ємною частиною фінансів, податки справляють найбільш сильний вплив саме на фінансовий стан суб'єктів господарювання.

Ключові слова: податкова політика, податково-бюджетні відносини, регіонального управління, розвиток регіонів.

Постановка проблеми. В даний час основне завдання української економіки можна визначити як її стабілізація, а також поліпшення на тій основі соціально-економічних показників розвитку країни. Ще одним важливим завданням є підвищення бюджетної самостійності регіонів. В силу цілого ряду об'єктивних передумов вирішення цих актуальних завдань значною мірою має здійснюватися на регіональному рівні, що призводить, зокрема, до необхідності забезпечення збалансованого регіонального економічного розвитку. Своєю

чергою для цього необхідно суцесно підвищити якість державного регулювання регіональної економіки.

Одним з дієвих інструментів державного регулювання економіки є податкова політика, розробка якої в умовах вирішення зазначених вище завдань регіонального та загальнодержавного розвитку призводить до необхідності більш ефективної реалізації регулюючої функції податків.

В даний час при розробці податкової політики не приділяється належної уваги таким факторам,

як: вплив прийнятих рішень на економічний розвиток суб'єктів господарювання та через те – на економічний розвиток регіонів; оцінка можливої реакції платників податків на зміни, що вводяться до податкової системи тощо. Відсутність урахування економічних інтересів суб'єктів господарювання при розробці податкової політики не дозволяє забезпечити їх стійкий економічний розвиток, що у свою чергу призводить до великих обсягів заниження податкової бази та необхідності посилення податкового контролю. Таким чином, можна стверджувати, що недостатня реалізація регулюючої функції податків призводить до зниження ефективності реалізації їх фіскальної функції і, як наслідок, до загального зниження ефективності податкової системи.

Вищевказане обумовлює актуальність оцінки того впливу, який надає податкова політика на економічний стан і поведінку суб'єктів господарювання, а також на регіональну економіку в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед науковців, які вивчали теоретичні аспекти використання податкових пільг для досягнення цілей державної економічної політики, слід виділити Каролла П., Кейнса М., Крана Д., Макденієла П., Масгрейва Р., Стігліца Дж., Сюррея С., Тодера Є., Шавіро Д.

Розробкою методичного інструментарію податкової політики займалися Амука Дж., Ауербах А., Клем А., Ліу Л., Слемрод Дж., Фоллстер Дж., Хаббард Р., Хассет К., Хенрексон М., Чаурі Р. Підходи до виявлення факторів, що впливають на чутливість інвестицій до податкових витрат, розвивалися в рамках досліджень, авторами яких є Ван Р., Гурдон Дж., Джеймс С., Періс С. Ван, Синенко О.А., Херінг Л., Холленд Д.

Аналіз наукових праць дозволив встановити, що невирішеними залишаються питання, пов'язані з ідентифікацією інструментів та засобів впливу податкової політики на розвиток регіонів.

Постановка завдання. Метою статті є ідентифікація інструментів та засобів впливу податкової політики на розвиток регіонів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Об'єктивні передумови обґрунтовують необхідність якісної оцінки впливу податкової політики на розвиток регіонів. Об'єктивні передумови, що обґрунтовують необхідність якісної оцінки впливу податкової політики на розвиток регіонів, виявлені на підставах аналізу сучасного стану регіональної економіки та сучасного впливу податкової політики на економічний розвиток регіонів. Отримані дані дозволяють стверджувати наступне.

Стратегічні завдання розвиненої країни на середньострокову перспективу не можуть однаковою мірою стимулювати економічний розвиток усіх регіонів. Необхідним є пріоритетний розвиток галузей «нової економіки» (обробні галузі та інфраструктура, що характеризуються високою часткою доданої вартості). Деяке згладжування ситуації можливе за рахунок галузей невиробничої сфери (охорона здоров'я тощо), проте це не компенсує відмічені вищі об'єктові передумови до збільшення диференціації регіонів за рівнем економічного розвитку.

Основними фінансовими джерелами економічного розвитку регіонів в даний час є податкові надходження і бюджетні перерахування. Вказані обставини призводять до необхідності суттєвого підвищення якості регіонального управління податково-бюджетними відносинами. Розв'язання цього завдання доведеться проводити в обстановці, яка в даний час може бути охарактеризована наступним: курс на підвищення бюджетної самостійності регіонів немає реального економічного забезпечення; зберігається високий ступінь централізації як податкових повноважень, так і податкових надходжень, особливо за податками зі значними перспективами у збільшенні обсягів податкових надходжень.

Крім того, практично повне встановлення всіх істотних елементів податків, що беруть участь у формуванні регіональних бюджетів, на державному рівні – без права їх адаптації до економічних особливостей конкретних регіонів – призводить до ряду негативних наслідків: ігноруються об'єктивно існуючі та рівні економічного розвитку регіонів; суттєво знижується ефективність оподаткування; на регіональному рівні практично відсутні стимули для розширення податкової бази та ін. [1, 2].

Реалізація стратегічних і середньострокових завдань розвитку України неминуче супроводжуватиметься значним посиленням ролі податкових доходів, яким у найближчій перспективі доведеться багато в чому визначати темпи соціально-економічного розвитку регіонів [3]. У цих умовах будь-яке рішення, прийняте в області регулювання наполегливих відносин на державному або нижчому рівні влади, повинно бути ефективним. Особливо це стосується рішень, що приймаються з приводу встановлення самих податків, таких, як: вибір переліку стягуваних податків і зборів; визначення суттєвих елементів податку (особливо податкової бази та податкової ставки); вибір нижнього рівня влади, що остаточно вста-

новлює суттєві проблеми податку, наводячи їх у найбільш повну відповідність із економічними та соціальними особливостями різних регіонів; визначення ефективного об'єму коригувань елементів податку, що по суті є компромісом між збереженням єдиного податкового простору на всій території України та повною адаптацією податкової системи країни до соціально-економічних особливостей регіонів.

Оцінка ефективності рішень, що приймаються в рамках податкової політики, обов'язково має складатися з двох компонентів:

1) кількісної оцінки – мета якої полягає у визначенні обсягів додаткових надходжень податкових доходів до бюджетної системи в результаті прийнятого в рамках податкової політики рішення;

2) якісної оцінки – мета якої визначена автором як дослідження впливу прийнятого рішення на економічну діяльність суб'єктів господарювання [4].

Необхідно відзначити, що в сучасних економічних умовах України особливо важливим є проведення комплексної оцінки ефективності на етапі розробки рішення, а не після його набрання законної сили.

Методи кількісного оцінювання обсягів майбутніх податкових надходжень розроблено досить добре [5]. В даний час основне завдання в цьому напрямі можна визначити як вдосконалення механізму їх практичного застосування. Дещо інакше йде з якісною оцінкою ефективності, основне призначення якої – оцінити ступінь стимулюючого або дестимулюючого впливу прийнятого рішення на економічний розвиток суб'єкта господарювання (заданої сукупності суб'єктів). Нині такі методи лише починають розроблятися.

Нами були розроблені та обґрунтовані наступні основні критерії та обмеження. Насамперед як база для мікроекономічної та макроекономічної оцінки повинен використовуватися якісний показник, що визначається шляхом комплексної оцінки зміни фінансового стану суб'єкта господарювання. Обґрунтуванням такого вибору може бути той факт, що був невід'ємною частиною фінансів, податки справляють найбільш сильний вплив саме на фінансовий стан суб'єктів господарювання.

В результаті оцінки фінансового стану суб'єкта господарювання повинна бути отримана деяка комплексна характеристика, що виражається одним результуючим показником. Це значно полегшить розрахунки галузевих і регіональних показників, а також дозволить уникнути необхідності враховувати в розрахунках на макроеконо-

мічному рівні внутрішні кореляції між вибраними фінансовими коефіцієнтами.

Якісні показники повинні відображати динаміку розвитку, тобто зміна стану досліджуваного об'єкта в результаті ухвалення рішення в рамках податкової політики. При цьому необхідно виключити вплив на результати оцінки вихідного стану об'єкта, що досліджується (його вихідного ставлення до податкової системи).

З метою забезпечення наступності методики якісної оцінки були ретельно проаналізовані такі поширення кількісних показників як податковий тягар суб'єкта господарювання та податкове навантаження регіональної економіки. За результатами дослідження був зроблений висновок про те, що жоден із зазначених показників не застосовний для визначення того, який вплив (стимулюючий або дестимулюючий) надають на економічний розвиток суб'єктів господарювання державне рішення, що приймаються в рамках податкової політики. Таким чином, виникла об'єктивна необхідність розробки окремої системи показників, що забезпечують вирішення завдань якісної оцінки.

Для вирішення завдання якісної оцінки обґрунтовано поняття, визначене автором терміном «податкова лояльність». Податкова лояльність є критерієм, що характеризує ступінь економічної виправданості очікуваних наслідків зміни, що вноситься до податкової системи. Розроблено розгорнуту класифікацію коефіцієнтів податкової лояльності за декількома класифікаційними ознаками (за об'єктами оцінки; за способом впливу податку; за рівнями влади, що встановлюють податки), визначення сфери застосування різних коефіцієнтів та коло вирішуваних результатів.

Окрім цього розроблено систему якісних показників (коефіцієнтів податкової лояльності), які дозволяють отримати чисельну оцінку впливу державних рішень, що приймаються в рамках податкової політики, на економічний розвиток суб'єктів господарювання. Загалом розроблено три таких коефіцієнти – для суб'єкта господарювання, галузі (виду економічної діяльності) та регіону

Специфіка завдання якісної оцінки впливу податкової політики на розвиток регіонів вимагала, крім самих коефіцієнтів податкової лояльності, розробити методику їх застосування. Методика є важливою частиною розробленого автором загального інструментарію якісної оцінки та складається з наступних чотирьох етапів.

1) Вибір інформаційної бази оцінки. У якості інформаційної основи використовується система

фінансових показників, що всебічно характеризують фінансовий стан суб'єкта господарювання. Необхідна система повинна мати наступні властивості: однозначним чином визначити розвиток суб'єкта господарювання; володіти високим ступенем чутливості до змін фінансового стану; включати невелику кількість елементів і бути індиферентною по відношенню до галузевої, регіональної або іншої специфіки господарської діяльності.

2) Вибір моделі, на підставі якої буде проводитися розрахунок фінансових показників – елементів вищевказаної системи. Така модель в першу чергу повинна найбільш повним чином описувати господарську діяльність та фінансові потоки об'єкта, що досліджується.

3) Розрахунок чисельного значення коефіцієнта податкової лояльності суб'єкта господарювання і далі, на його основі, коефіцієнтів податкової лояльності галузей та регіону. Для загальної оцінки впливу заходів, що здійснюються в рамках податкової політики, на економічний розвиток регіонів видається достатнім використовувати коефіцієнт, розрахований для найбільш поширеної (або значущої) категорії господарюючих суб'єктів. Цей підхід і був використаний надалі – при дослідженні можливостей застосування якісної оцінки при виробленні ефективної регіональної економічної політики.

4) Аналіз та інтерпретація отриманих результатів. Найбільш важливим етапом методики є розрахунок коефіцієнтів податкової лояльності. Центральне місце у розробленій системі таких коефіцієнтів займає коефіцієнт податкової лояльності суб'єкта господарювання.

Перевагами визначення коефіцієнта податкової лояльності є:

– повна індиферентність до особливостей господарської діяльності – вони впливають на модель, з урахуванням якої розраховуються значення фінансових показників;

– можливість адаптації до конкретних особливостей господарської діяльності досліджуваного об'єкта, що здійснюється як вибором фінансових коефіцієнтів, які найбільш адекватним чином відображають економічний розвиток досліджуваного об'єкта, і їх ранжування відповідно до стратегічних цілей і завдань об'єкта.

Окреме дослідження присвячене побудові системи фінансових показників, на базі яких визначається коефіцієнт податкової лояльності. Слід зазначити, що конкретний набір показників у такій системі багато в чому визначати-

меться такими факторами, як організаційно-правова форма суб'єкта господарювання, його місія та іншими. Досліджувався найпоширеніший випадок – комерційна організація.

Коефіцієнт податкової лояльності галузі дозволяє оцінити податкові рішення, що приймаються щодо загального режиму оподаткування, тобто без урахування спеціальних податкових режимів.

Підсумком побудови системи коефіцієнтів податкової лояльності коефіцієнт податкової лояльності регіону, що визначається на основі сукупності відповідних галузевих коефіцієнтів, розрахованих для конкретного регіону. Звісно ж, кодифікатор податкової лояльності регіону має враховувати як існуючий рівень соціально-економічного розвитку регіону, так і стратегічні цілі та завдання його розвитку. У зв'язку із цим при розрахунку необхідно одночасно враховувати як ваги окремих галузей, що визначаються на підставі частки продукції, виробленої кожною галуззю у ВРП регіону, так і ранги галузей, що визначаються відповідно до пріоритетів розвитку галузей у загальному соціально-економічному розвитку регіону.

При визначенні регіонального коефіцієнта податкової лояльності необхідно враховувати спеціальні податкові режими, які застосовуються суб'єктами, які здійснюють економічну діяльність на території регіону. Можна стверджувати те, що на регіональному рівні існують кілька взаємопов'язаних коефіцієнтів податкової лояльності – коефіцієнт, що відповідає загальному режиму оподаткування, та коефіцієнти, що відповідають різним спеціальними податковим режимам.

Крім якісної оцінки окремих державних рішень, досліджено вплив на фінансовий стан суб'єктів господарювання поєднань різних заходів, що здійснюються в рамках податкової політики. В основу проведених досліджень була покладена наступна теза. Оскільки податки перебувають у тісному функціонально-кореляційному зв'язку як між собою, так і з іншими факторами, що впливають на фінансовий стан об'єкта, що досліджується, при одночасному набранні чинності відразу кількох рішень у рамках податкової політики досліджуваний об'єкт буде реагувати на сукупність таких рішень, а не на кожне рішення окремо.

Висновки. Застосування багатовимірних моделей податкової лояльності набуває особливої значущості при виробленні регіональної податкової політики. Рішення, що приймаються в галузі

оподаткування на державному рівні, в силу низки об'єктивних обставин не можуть однаковою мірою відповідати інтересам усіх регіонів. Причинами цього є відмінності в структурі регіональної економіки, диференціація регіонів за рівнем соціально-економічного розвитку та ін. В силу цього перед державною і регіональною податковою політикою стоять різні завдання. Якщо

основне завдання державної податкової політики можна визначити як забезпечення дотримання фіскальних інтересів усіх рівнів бюджетної системи, то основне завдання регіональної податкової політики в даний час необхідно визначати як забезпечення регіонального економічного розвитку в умовах реалізації державної податкової політики.

Список літератури:

1. Варналій З.С. Реформування податкової системи України в умовах глобалізаційних та інтеграційних процесів. Теоретичні та прикладні питання економіки. К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. 2011. С. 69–76.
2. Актуальні проблеми удосконалення податкового регулювання : монографія / [Л. Л. Тарангул та ін.]. Київ : ДННУ «Акад. фінанс. упр.», 2013. – 524 с.
3. Свищук А. Теоретичні засади податкового регулювання економіки. Вісник КНТЕУ. 2013. № 5. С. 57–69.
4. Соколовська А.М. Фіскальна політика в Україні та її макроекономічні наслідки. Фінанси України. 2014. № 11. С. 17–32.
5. Чугунов І.Я. Бюджетний механізм регулювання економічного розвитку: монографія. К.: НІОС, 2003. 488 с.

Motrych V., Kharchenko O. THE INFLUENCE OF TAX POLICY ON THE DEVELOPMENT OF REGIONS

It has been established that the main financial sources of the economic development of the regions are currently tax revenues and budget transfers. The specified circumstances lead to the need to significantly improve the quality of regional management of tax-budgetary relations.

It was determined that the almost complete establishment of all essential elements of taxes that participate in the formation of regional budgets at the state level – without the right to adapt them to the economic characteristics of specific regions – leads to a number of negative consequences: the objectively existing levels of economic development of the regions are ignored; the effectiveness of taxation is significantly reduced; at the regional level, there are practically no incentives for expanding the tax base, etc.

The implementation of the strategic and medium-term tasks of the development of Ukraine will inevitably be accompanied by a significant strengthening of the role of tax revenues, which in the near future will have to largely determine the pace of socio-economic development of the regions. In these conditions, any decision made in the field of regulation of persistent relations at the state or lower level of government should be effective. This especially applies to decisions made regarding the establishment of the taxes themselves, such as: selection of the list of levied taxes and fees; determination of the essential elements of the tax (especially the tax base and tax rate); the choice of the lower level of power, which finally establishes the essential problems of the tax, bringing them into the most complete conformity with the economic and social characteristics of different regions; determination of the effective volume of adjustments of tax elements, which is essentially a compromise between the preservation of a single tax space throughout the territory of Ukraine and the full adaptation of the country's tax system to the socio-economic features of the regions.

The main criteria and limitations are developed and substantiated. First of all, as a basis for microeconomic and macroeconomic assessment, a qualitative indicator should be used, which is determined by a comprehensive assessment of the change in the financial status of the business entity. The justification for such a choice can be the fact that, being an integral part of finance, taxes have the strongest impact on the financial condition of business entities.

Key words: tax policy, tax-budget relations, regional administration, development of regions.